

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תש"פ

פרשת משפטים

א. המשתדל .

פרק כא', פסוקים ל', לא', לב':

וְלֹא אִם כּוֹפֵר יוֹשֵׁת עִלְיוֹ: אִם יִרְאוּ הַדֵּיּוּנִים שֶׁהוּא רְאוּי לְהִנְצֵל מִמִּיתָה וּיקְבְּעוּ עֲלָיו כּוֹפֵר; וְלֹדַעַת אַחֲ"ם אִם הַקְּרוּבִים יִתְפַּיִסּוּ בְּכוֹפֵר. פְּדִיוֹן נִפְשׁוֹ: כֶּסֶף תַּחַת נִפְשׁוֹ, לְפִי מָה שִׁישְׁפֹּטֵן הַדֵּיּוּנִים לְפִי עֲשָׂרוֹ וּלְפִי מָה שִׁפְשַׁע הִרְבָּה אוּ מֵעַט בְּשִׁמִּירַת שׁוֹרוֹ; וְאִין גְּרָאָה שֶׁתְּהִיָּה הַכוּוּנָה דְּמִי שׁוּוִיוֹ לֹא שֶׁל מִזִּיק וְלֹא שֶׁל גִּיזָק, שֶׁאִם כֵּן הִיל"ל עֵרֶךְ נִפְשׁוֹ, וְעוֹד לֹא הִיָּה לוֹ לְהוֹסִיף כִּכֵּל אֲשֶׁר יוֹשֵׁת עֲלָיו, אֲלֵא כֹאֲשֶׁר יַעֲרִיכּוּהוּ.

[לא] או בן יגח או בת יגח: קטנים, ואע"פ שפשע אביהם שלא שמרם, ואולי הם גירו בעצמם חמת השור, מכל מקום כמשפט הזה יעשה לו.
[לב] אם עבד: עבד כנעני. כסף שלשים שקלים: אין זה פדיון נפשו, אלא דמי הנזק שגרם לאדוניו משלם לו, ומלבד זה הוא מפסיד שורו. שקלים: האחרונים שקלו השקלים הנמצאים עד היום מימי החשמונאים ואין ספק שנתמעט משקלם קצת במשך אלפיים שנה שעברו משעה שנעשו.

מלות

1. פרשנו קובץ שצנין הכוכר תלוי בדיונים, האם כך הוא הדין?
2. הסכום שייקבץ אינו קבוצ אלא לפי הנתונים הסטטיסטיים, אמה?
3. אין מתחשבים במזיק או בניזק בקביעת הסכום, אמה?
4. מה הדין בקשר לצמד ולמה?
5. לצסוף מה הפציה de פרשנו עם השקלים?

* * *

ב. תורת משה - אלשיך.

פרק כג', פסוק א': לא תשא שמע שוא אל תשת ירך עם רשע
להית עד חמס (כג א).

לכא אל כוונת הסמיכות, נזכיר מאמרם ז"ל (פסחים ק"ח א) המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים שנאמר (כב ל) לכלב תשליכון אותו, וסמיך ליה לא תשא שמע שוא. וראוי לשיח לב על דבריהם מה זה היחס הצודק לעונש ההוא אצל העון. אך זה יובן כמו שאמרו ז"ל (מכילתא משפטים פרשה כ) בא וראה שאין הקב"ה מקפח שכר שום בריה, שעל ידי שהכלבים לא חרצו את ישראל לשונם במצרים נתן ה' שכרם להאכילם הטריפות.

ונבא אל הענין. והוא כי הרי למדנו כי בשכר שלא פתחו פיהם לנבוכד לישראל, אף שבנביחתם לא היו מצירים בפועל ולא דוברים שקר כי אם להרים קול נגדם, היה שכרם לאכול הטריפות, וזה ראה ולא לקח מוסר וחרץ את לשונו וסיפר על ישראל לשון הרע, ירוד ירד מגדר הכלב הנשמר מן המדה הפחותה ההיא. וידוע כי אין בעלי חיים מאכל לאדם כי אם על היות בני אדם למעלה מערכם, כאשר בעלי חיים אוכלים עשב הצומח על היות בעלי חיים מדרגה למעלה הימנו. וזה יהיה סמיכות הכתובים. ראה נא כי ניתנה הטרפה שכר הכלב הבלתי בעל בחירה על אשר לא חרץ לישראל לאיש את לשונו, עם שבנביחתו לא היה מוציא שמע שוא ולא מיצר לזולתו. ומאשר ניתן שכרו על שלא חרץ את לשונו, שא נא קל וחומר בעצמך ולא תשא שמע שוא פן תגרע מערכו.

משפטים

שכאשר הגרוע מערך מין זולתו הוא מאכל לו, כן בהיותך גרוע מהכלב תהיה ראוי להיות מאכל לו כטרפה שתהיה ראוי ליאכל ממנו. ועוד, כי מזה תבא לשית ידך עם רשע הבא לגזול את רעהו להיות עד חמס בשבילו להעיד כי חברו חייב לו. כי בהרגיל עצמך להוציא שמע שוא במה שאין בו גזל תוציא שוא לגזול גם כן. וזהו שסמך ואמר אל תשת ידך וכו'.

אלוה

1. מה המיוחד בפסוק האפסר או מצריק הספר?
2. מה בדיוק עלו הכלבים במצריק אשר צפור זה לכו לשכר הטריפות?
3. מה המיוחד במציהם שהוא מצרף לרבי?
4. איך פרשנו מפי' את סוף הפסוק: בעלי חיים, אדם, יהודי, ומה הוא לומד מכך?
5. איך זה שייך לצנין לשון הרע?
6. איך זה מצרף לסוף הפסוק צנין צד רע?

* * *

ג. תוספת ברכה.

פרק כג' פסוק ה':

כי תראה המור שונאך רובץ תחת משאו (כ"ג ה')

במס' ב"מ (ל"ג א') אמרו, רובץ ולא רבצן, ופירש"י, רבצן משמע הרגיל בכך, עכ"ל. ור"ל, אם הוא רגיל בכך אין חייבים מן הדין לעזוב לו, ואם רוצה לעזוב רשאי לקבל שכר עבור זה (עיין בחו"מ סימן ער"ב סעיף ט' בהג"ה). ונראה בטעם הדבר מה שברגיל בכך אינו חייב מין הדין לעזוב בחנם, משום דהבעלים אשמים בדבר, דכיון שידעו שרגיל בכך, לא הי' להם להעמיס עליו משא במדה כזו שירבוץ תחתיו.

ודע, דמדויק זה, רובץ ולא רבצן, סתירה למה שכתבו איזה מדקדקים דנו"ן הסוגר בא להקטין הפעולה, והרי כאן אמרו, רובץ ולא רבצן, משמע דרבצן (בנו"ן הסוגר) מגדיל הפעולה, אם לא בכמות, אך בזמן, שרובץ בתמידית.

ואמנם מצינו בדעת הו"ל, דגם בכמות מגדיל נו"ן הסוגר את הפעולה, שכן אמרו בפסחים (ק"ח א') קשים מזונותיו של אדם כפלים כילודה, דאלו ביולדה כתיב בעצב תלדי בנים (פ' בראשית, ג' ט"ז) ובמזונות כתיב. (שם) בעצבון תאכלנה, הרי דנו"ן הסוגר מגדיל ערך הפעולה.

ועוד מה שראוי להעיר בזה שבארנו, ששם רבצן מורה על תמידית הפעולה, כי עפ"י זה יתבאר מה שאנו אומרים בתפלה כלפי ה' את התואר האב הרחמן ולא הרחום, כמו בברכת הודאה ברוך שאמר ובברכת אהבה רבה, אבינו האב הרחמן, ובתפלת שמונה עשרה, רופא נאמן ורחמן אתה, משום דזה מורה על תמידית מדה זו.

אלוה

1. פרשנו לומר מכאן - עפ"י האמרא - את הדין השונה בין רובץ לרבצן, מה ההבדל ביניהם?
2. מה הפסוק עם נו"ן סופית שפרשנו מצדו ומה תוספתו?
3. מה הכוחות והמקומות אחרים?

* * *

ד. ספורנו עם פירוש הרב י. קאפראן.

פרק נד' פסוקים א', ג':

(ג) ויבא משה וינספר לעם את כל דברי ה' וי. מתחלת "פה תאמר" (שם יט, ג) עד "ואלה המשפטים" י" (כ, כג). ואת כל המשפטים. מתחלת "ואלה המשפטים" (כא, א) עד "ואל משה אמר" י" (כג, לג).

(א) ואל משה אמר עלה. אחר שפטים אמרו "פה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם" (לעיל כ, ט), ופרש שלא יעלו אליו באמצעים², ושיספיק מזבח אדמה³, עם שמירת מצותיו⁴ שפרש בדברות ובפשת המשפטים⁵, אמר הפתוב

שאל אלה אמר וצנה בכלל לישראל⁶, ואל משה אמר "שעלה" ⁷, כמו שיעד אליו קדם מתן תורה באמרו "לך רד" ועלית אתה ואהרן עמך" ⁸ (שם כד).

6. הוא מעמד הר סיני שנאמר במעמד כל העם ובקולות ובברקים (עיין ר' אליהו מזרחי ריש פרשת משפטים). 7. עם גמר מעמד זה (נגד פירוש רש"י שפרשה זאת נאמרה קודם מתן תורה, כאשר "אמר" הוא עבר מקודם). 8. להיות עם העם בזמן מעמד עשרת הדברות ופרשת משפטים. 9. אחרי המעמד, כאשר העם כבר למד שאין צורך בכל אמצעי כדי להגיע אל ה', והם יכולים, איפוא, להשאר במקומם ולקבל תורה. אבל על משה לעלות לפגישה עם הכורא בדרגת "פנים אל פנים", כי בזה נבדל מהם.

10. שקיבל מאת ה' בהיותו למטה עם כל העם במעמד קבלת התורה בקולות ובברקים. 11. כי יותר מאשר הם מצוות (כמו פרשת משפטים) יש כאן הדרכה בהשקפה יסודית על הקשר בין ה' ובין ברואיו, ולכן "כה תאמר" ולא "כה תצוה". 12. כולל פרשת "הנה אנכי שולח מלאך" (לעיל כג, כ"ג), לא לפי השיטות אצל חז"ל כי פרשה זאת נאמרה אחרי חטא העגל (עיין ביאורנו שם). כאמור, כל זה נגד שיטת רש"י, המפרש על פי אי מקודם ומאוחר.

1. "כי מן השמים דברתי עמכם", כלומר, אע"פ שה' מגביה לשכתו, בכל זאת הוא משפיל לראות דהיינו להשיג על העולם השפל. 2. כגון משכן וכליו, כי אין צריך בזה להתקרב אליו, שהרי הוא מצדו מתקרב אלינו, וקרוב, איפוא, אלינו בכל קראנו אליו. כפירוש רבינו סוף פרשת יתרו. 3. הדבר הפשוט ביותר, ואין צורך לעשות היכלות של כסף וזהב' (לשון רבינו שם. ועיין רבינו ריש פרשת פקודי על ההבדל בין פשטות משכן משה ליוקר בית ראשון ובית שני, וזכה הורה שלא קצבת העושר וגודל הבנין יהיו סבה להשרות השכינה בישראל אבל רוצה ה' את יראיו ומעשיהם לשכנו בתוכם). 4. כלומר, ומיד אחרי הוראות אלה של סוף פרשת יתרו, ביאר להם את מצוות פרשת משפטים המחוברת לפרשה שלפניה בו"ו הדיבור ("ואלה"), כאשר אין אפילו דיבור חדש ('וידבר א. אל משה לאמר ואלה המשפטים'). משמע, איפוא, ש"מאתם ראייתם" עד סוף החלק ההלכתי של פרשת משפטים נאמר בחדא מחתא. 5. שיטת רבינו שמשה היה למטה בהר סיני בזמן קבלת עשרת הדברות ופרשת משפטים יחד עם כל ישראל. על החשיבות שב'משפטים' במרכז קבלת תורה עיין מדרש רבה פר. משפטים אות ג, ומסכת אבות א,א עם פרש"י ופירוש רבינו יונה (ד"ה הו מתונים בדין).

אלות

1. קרא שם את הפסוקים, איך ניתן להפינם כפשוטם?
2. מה היה ההבדל בין משה לאר?
3. האם יש לנה הפלכה על פניית המשכן ואלו המקדש?
4. איך מתקשר הקב"ה עם ישראל?
5. מה קצת מקפד הקב"ה מאתנו?

ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (כ"ד ז')

ידוע מה שאמרו על לשון זה, נעשה ונשמע, "עמא פזיזא" דקדמיתו פומייכו לאודנייכו (שבת פ"ח א'), וכונתו, כי מקודם צריך לשמוע ואח"כ מקיימין. ובמדרשים דרשו בזה.

ואמנם על דרך הפשט יש לפרש כונת הלשון ונשמע, לא מענין חוש השמיעה באוזן, אך מענין בינה ושימת לב, כמו בפרשה גח (ט' ז') אשר לא ישמעו איש שפת רעהו, דהמובן הוא שלא יבינו, ובפ' מקץ (מ"ב כ"ג) והם לא ידעו כי שומע יוסף, ובאורה, שמבין לשונם, ובמלכים ב' (י"ח כ"ו) דבר נא אל עבדיך ארמית כי שומעים אנחנו (כלומר, מבינים אנו את השפה הזאת), ובהז"ל "לא שמיע לי, כלומר, לא סבירא לי" (עירובין ק"ב ב'). והבאור כאן, שכווננו לומר, שלא ימתינו לקיים המצות עד אשר יחקרו ענינו וטעמנו, אך יקיימו ואח"כ יבינו לטעמנו, והוא על דרך הלשון בתהלים (קיא י') ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם, והכונה היא, שהשכל יבא לאחר העשיה, אבל אינו מעכב את העשיה, והיא נעשית בתמימות עפ"י מצות ה', ומיסוד המצות הוא להיות תמים עם ה' (פרשה שופטים, י"ח י"ג).

ומה טוב יתבאר לפי זה המאמר באבות דרבי נתן פרק כ"ב, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, שנאמר, כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ע"כ. ולכאורה אין מבואר מה טעם ראי' זו למה שאמר מקודם. אך הכונה כמו שכתבנו, שהעשיה צריכה להיות קודם שיבינו טעם המצות, ועל דרך הלשון תמים תהיה, כמו שכתבנו, ואז מעשה המצות תגן על העושים לקיים חכמתו ובינתו בה, בטעמה וענינה, אבל אם יתחכם מקודם אפשר לו להכשל במלוי המצוה. ומזה נראה, כי לא נכון פירוש המפרשים במאמר זה, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו (אבות פ"ג מ"ט) שהפירוש הוא, שחושב בלבו, אלמוד בשביל שאהי' ירא חטא (עיי"ש ברע"ב).

אלות

1. מהי התלונה המושמעת באמרא על עם ישראל?
2. היש לכך תוצאות מצויות?
3. איך פרשנו מסביר את הפסוק?
4. איך ומתי אנו נדרשים לקיים מצוות?
5. איך פרשנו מפי' "תמים תהיה עם ה'?"
6. מה לא נראה לפרשנו בדברי המפרשים פסוקי אבות?